*Namba ya Mtahiniwa*____________________

Jina la Shule ________________________

*Mkoa*________________________________

Wilaya ______________________________

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUMALIZA ELIMU YA MSINGI

06 **URAIA NA MAADILI**

Muda: Saa 1:40 **MAJIBU** **Mwaka: 2024**

Maelekezo

1. Karatasi hii ina Sehemu A, B, na C zenye jumla ya maswali **sita (6).**
2. Jibu maswali yote kwenye nafasi ulizopewa.
3. Sehemu A na Sehemu B zina alama **ishirini (20)** kila moja, na Sehemu C ina alama **kumi (10).**
4. Majibu yote yaandikwe kwa kalamu yenye wino wa **bluu** au **mweusi**.
5. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** kuletwa ndani ya chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani, Jina la Shule, Mkoa, na Wilaya** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia

KWA MATUMIZI YA MTIHANI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAHIHI YA MTAHINI
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
JUMLA		
SAHIHI YA MHAKIKI		

Prepared by Maria Marco For TETEA
Find this and other free resources at:
https://maktaba.tetea.org

*Namba ya Mtahiniwa*____________________

Jina la Shule ________________________

*Mkoa*_______________________________

Wilaya ______________________________

1. Katika kila kipengele (i) – (v), chagua jibu sahihi kutoka kwenye machaguo yaliyotolewa na kuandika herufi yake katika kisanduku kilichopewa.

(i) Ni kwa namna gani vyombo vya habari vinaweza kutoa elimu dhidi ya matumizi mabaya ya rasilimali za taifa?

A Kusambaza habari dhidi ya ufujaji

B Kuandika makala juu ya ufujaji

C Kuonyesha maigizo juu ya ufujaji

D Kuonesha picha za wafujaji

E Kutangaza vipindi vya sala juu ya wafujaji

Jibu sahihi: **A Kusambaza habari dhidi ya ufujaji**

Sababu: Vyombo vya habari vina jukumu la kutoa elimu kwa umma kwa kusambaza habari zinazohamasisha utunzaji wa rasilimali za taifa na kupinga ufujaji. Kusambaza habari dhidi ya ufujaji huelimisha watu juu ya madhara ya matumizi mabaya ya rasilimali.

(ii) Lipi siyo jukumu la mwanafunzi akiwa nyumbani?

A Kufua nguo

B Kuosha vyombo

C Kutunza familia

D Kusafisha mazingira

E Kuandaa chakula

Jibu sahihi: **C Kutunza familia**

Sababu: Mwanafunzi akiwa nyumbani anapaswa kusaidia kazi ndogondogo kama kufua nguo, kuosha vyombo, au kusafisha mazingira. Hata hivyo, jukumu la kutunza familia ni la watu wazima, si mwanafunzi.

(iii) Lengo la serikali ya Tanzania kuanzisha sheria ya makosa ya mitandao mwaka 2015 lilikuwa lipi?

Prepared by Maria Marco For TETEA
Find this and other free resources at:
https://maktaba.tetea.org

A Kuongeza mitandao ya mawasiliano nchini

B Kulinda usawa katika matumizi ya mitandao ya mawasiliano nchini

C Kudhibiti matumizi sahihi ya mitandao ya mawasiliano nchini

D Kuwezesha watu wote nchini kutumia mawasiliano

E Kukataza matumizi ya mitandao ya kijamii nchini

Jibu sahihi: **C Kudhibiti matumizi sahihi ya mitandao ya mawasiliano nchini**

Sababu: Sheria ya makosa ya mitandao ilianzishwa ili kuhakikisha matumizi ya mitandao yanakuwa salama na yenye kufuata maadili kwa kudhibiti uhalifu wa kimtandao na matumizi mabaya ya taarifa.

(iv) Ni mkakati upi unaoweza kusaidia kukuza hali ya usawa miongoni mwa wanafunzi shuleni?

A Kupanga ratiba shuleni

B Undaji wa vikundi vya majadiliano

C Kuandaa sherehe za pamoja

D Kuwezesha wanafunzi wote kupata elimu

E Kuwezesha wanafunzi waliozaliwa wenyewe

Jibu sahihi: **D Kuwezesha wanafunzi wote kupata elimu**

Sababu: Usawa miongoni mwa wanafunzi unakuwepo pale kila mwanafunzi anapopewa nafasi sawa ya kupata elimu bila ubaguzi wa kijinsia, kipato au ulemavu.

(v) Ni majukumu yapi hutekelezwa na kiranja mkuu wa shule?

A Kusimamia mali za shule

B Kusimamia taratibu za wanafunzi

C Kufundisha bila ya uangalizi kwa walimu

D Kuandaa mihadhara kwa niaba ya walimu

E Kushughulikia miradi ya kijamii

Prepared by Maria Marco For TETEA

Find this and other free resources at:

https://maktaba.tetea.org

Jibu sahihi: **B Kusimamia taratibu za wanafunzi**

Sababu: Kiranja mkuu wa shule ni kiongozi wa wanafunzi anayehakikisha kuwa wanafunzi wote wanafuata kanuni na taratibu za shule, kudumisha nidhamu na utulivu.

(vi) Ustawi wa matabaka wa sheria za nchi ni suala linalohitaji mikakati thabiti. Upi ni mkakati mzuri zaidi?

A Kuongeza sheria

B Kuunganisha makosa ya yalitua vya sheria

C Kuwepo adhabu za wafisadi

D Kutimiza umuhimu wa kuheshimu misingi ya sheria

E Kuongeza idadi ya polisi

Jibu sahihi: **D Kutimiza umuhimu wa kuheshimu misingi ya sheria**

Sababu: Ustawi wa sheria unategemea uelewa na utiifu wa wananchi kwa misingi ya sheria. Kuheshimu misingi ya sheria kunaleta haki na usawa katika jamii.

(vii) Ni faida gani hupatikana kwa wanafunzi kufanya shughuli za kujitolea shuleni hata baada ya kumaliza masomo?

A Kupata marupurupu

B Kuwa na marafiki wengi

C Kujenga maadili mema

D Kuwa maarufu

E Kuwa matajiri

Jibu sahihi: **C Kujenga maadili mema**

Sababu: Kushiriki shughuli za kujitolea kunawasaidia wanafunzi kujifunza uwajibikaji, utu na maadili mema, mambo ambayo ni muhimu katika maisha yao ya baadaye.

(viii) Wanakijiji wa heruma wamenzisha wakalimani rasmi katika kijiji chao. Ipi ni faida ya hatua hiyo?

A Kupunguza wivu wa wenyeji kati ya vijiji

B Kuwasaidia wenye ulemavu wa kusikia

C Kuongeza umaskini kwa wenyeji wengi

D Kuimarisha ushirikiano wa wakulima

E Kupa zawadi kwa kata za kijirani

Jibu sahihi: **B Kuwasaidia wenye ulemavu wa kusikia**

Sababu: Kuanzisha wakalimani rasmi katika kijiji husaidia watu wenye ulemavu wa kusikia kushiriki kikamilifu katika shughuli na maamuzi ya kijamii bila ubaguzi.

(ix) Ni sababu ipi inayosababisha mara nyingi baadhi ya shule kuwa na ufaulu usioridhisha?

A Kukosa walimu wa kutosha

B Kutokuwa na idadi kubwa ya wanafunzi

C Wanafunzi kuwa na nidhamu kubwa

D Kuwalipia walimu mishahara mikubwa

E Shule kuwa na mazingira mazuri ya kufundishia

Jibu sahihi: **A Kukosa walimu wa kutosha**

Sababu: Upungufu wa walimu unasababisha wanafunzi kukosa mafunzo ya kutosha na ufuatiliaji wa karibu, jambo linalochangia ufaulu mdogo.

(x) Ni jukumu gani la wananchi katika kuboresha huduma za msingi kama elimu na afya katika eneo la kijiji?

A Kujihusisha na shughuli za maendeleo

B Kukaa kimya wakati mambo hayaendi vizuri

C Kuwategemea viongozi kufanya kila kitu

D Kukataa kuchangia michango yoyote

E Kulaumu serikali mara kwa mara

Jibu sahihi: **A Kujihusisha na shughuli za maendeleo**

Sababu: Wananchi wanapaswa kushiriki kikamilifu katika shughuli za maendeleo kama kujenga shule, zahanati, au kuchangia miradi ya kijamii ili kuboresha huduma za msingi katika kijiji chao.

2. Oanisha kazi za viongozi wa Baraza la Madiwani katika Orodha A na viongozi husika katika Orodha B kwa kuandika herufi ya jibu sahihi katika mabano yaliyowekwa.

Orodha A

(i) Kiongozi anayetoa maoni na maamuzi katika mikutano ya mabaraza na kamati za halmashauri. ( )

(ii) Katibu wa vikao vya baraza la madiwani. ( )

(iii) Kiongozi anayesimamia shughuli za kiutendaji za mkurugenzi na watumishi. ( )

(iv) Kiongozi anayesimamia masuala ya maendeleo ya kijamii na kiuchumi katika maeneo ya wilaya husika. ( )

(v) Kiongozi anayesimamia sekta ya ujenzi, miundombinu, na matumizi ya magari pamoja na vifaa vya ujenzi katika viwanda vidogo vidogo. ( )

Orodha B

A Ofisa Biashara wa Wilaya

B Ofisa Afya wa Wilaya

C Ofisa Elimu wa Wilaya

D Mwenyekiti wa Halmashauri

E Mkurugenzi wa Halmashauri

F Ofisa Maendeleo ya Jamii wa Wilaya

G

H Ofisa Maliasili wa Wilaya

Majibu:

(i) D

Find this and other free resources at:
https://maktaba.tetea.org

(ii) E

(iii) B

(iv) F

(v) G

3. Katika kipengele (i) – (v) jaza nafasi zilizo wazi kwa kuchagua jibu sahihi kutoka kwenye kisanduku.

   (i) Jumla ya mambo yote yanayomzunguka mwanadamu katika maisha yake ikijumuisha vitu vyenye uhai na visivyo na uhai hujulikana kama **mazingira**

   (ii) Vitu muhimu na vya thamani vinavyomilikiwa na mtu shirika au nchi vinaitwaje? **rasilimali**

   (iii) Ushauri au maelekezo yanayotolewa kwa lengo la kumsaidia mtu kufanya uamuzi sahihi au kuboresha hali yake hujulikana kama **unasihi**

   (iv) Dhana ipi inaelezea vitendo au shughuli ambazo zinaweza kusababisha matokeo mabaya au madhara kwa mtu mwenyewe au watu wengine? **tabia hatarishi**

   (v) Tabia ya kuwa na hisia za upendo huruma na kutunza ustawi na mahitaji ya watu hujulikana kama **kujali wengine**

4. Kamilisha jedwali lifuatalo kwa kuchagua jibu sahihi kutoka kwenye kisanduku na kuandika jibu hilo katika nafasi iliyoachwa wazi katika kipengele (ii) – (vi). Kipengele (i) kimetumika kama mfano.

   Kisanduku cha Majibu

Malengo Kujenga hoja Kipaumbele Uyakini/Kudadisi Mpango kazi Mtazamo Chanya

Maelezo	Neno/Maneno
(i) Dhamira au kusudio la kutekelezwa jambo lililopangwa kwa kipindi au muda fulani.	Malengo
(ii) Mawazo au msimamo mzuri alionao mtu kuhusu suala fulani na kwamba anao uwezo wa kufanyia kwa mafanikio.	Mtazamo chanya

(iii) Kuuliza maswali ili kujaribu kutafuta undani juu ya jambo fulani au mtu fulani.	Kudadisi
(iv) Kutoa taarifa sahihi ambazo zinathibitishwa na ushahidi.	Kujenga hoja
(v) Utaratibu wa kufanya kazi kwa hatua ili kufikia lengo lililokusudiwa.	Mpango kazi
(vi) Kufanya jambo kuwa la kwanza kwa kuzingatia umuhimu wake.	Kipaumbele

5. Andika majibu sahihi katika nafasi zilizochwa wazi.

(a) Mila na desturi zipi zinakiuka haki za binadamu katika jamii zetu? Toa hoja mbili.

(i) Ukeketaji wa wasichana unaokiuka haki ya mtoto wa kike na kumdhalilisha.

(ii) Ndoa za ututoni ambazo zinawanyima watoto haki ya kupata elimu na uhuru wa maamuzi.

(b) Kwa kutumia hoja mbili bainisha wajibu wa raia kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

(i) Kulipa kodi kwa hiari ili kuchangia maendeleo ya taifa.

(ii) Kuheshimu na kutii sheria za nchi kwa ajili ya kudumisha amani na utulivu.

(c) Matendo gani ambayo mwanafunzi akiyafanya akiwa shuleni au nyumbani anaweza kutiliwa shaka? Bainisha matendo mawili.

(i) Kuchelewa kufika shuleni mara kwa mara bila sababu za msingi.

(ii) Kusema uongo au kujihusisha na wizi wa mali za wengine.

(d) Kuna umuhimu gani wa kutii sheria katika utawala wa kidemokrasia? Toa hoja mbili.

(i) Hutunza amani na usalama katika jamii.

(ii) Husaidia kudumisha haki na usawa miongoni mwa wananchi.

(e) Kuna faida zipi za kufanya tathmini ya tabia kwa wanafunzi? Toa hoja mbili.

(i) Husaidia kubaini wanafunzi wenye changamoto za kitabia ili kuwasaidia kurekebishwa mapema.

(ii) Huchochea nidhamu na uwajibikaji katika masomo na maisha ya kila siku.

6. Andika maelezo mafupi kuhusu dhana zifuatazo:

(a) Kuchangamana

Kuchangamana ni hali ya watu kuishi kwa pamoja bila ubaguzi wa kikabila, kidini, au kijinsia.

Husaidia kujenga umoja, upendo, na ushirikiano katika jamii.

Ni msingi muhimu wa kudumisha amani na mshikamano wa kitaifa.

(b) Utamaduni

Utamaduni ni jumla ya mambo yanayoonyesha maisha ya jamii fulani kama vile lugha, mavazi, vyakula na imani.

Huonesha utambulisho wa jamii na hutofautisha kundi moja na jingine.

Ni urithi muhimu unaopaswa kuhifadhiwa na kuenziwa kwa vizazi vijavyo.

(c) Ushirikiano wa kimataifa

Ushirikiano wa kimataifa ni uhusiano wa nchi mbalimbali katika masuala ya kiuchumi, kisiasa na kijamii.

Husaidia nchi kushirikiana katika maendeleo, biashara, na utatuzi wa migogoro.

Pia huimarisha amani na urafiki kati ya mataifa duniani.

(d) Utandawazi

Utandawazi ni mfumo unaorahisisha mawasiliano na mwingiliano wa watu kutoka sehemu mbalimbali za dunia.

Unahusisha mabadiliko ya kiuchumi, kiteknolojia, na kitamaduni yanayoathiri jamii nyingi.

Huleta fursa za maendeleo lakini pia changamoto kama kupotea kwa tamaduni za asili.

(e) Ugaidi

Ugaidi ni matumizi ya nguvu au vitisho kwa lengo la kuleta hofu au kulazimisha serikali au jamii kufuata matakwa fulani.

Find this and other free resources at:
https://maktaba.tetea.org

***Namba ya Mtahiniwa*____________________**

***Jina la Shule* ________________________**

***Mkoa*_______________________________**

***Wilaya* ______________________________**

Unasababisha vifo, uharibifu wa mali, na kukatisha amani katika jamii.

Ni kitendo kinachokinzana na haki za binadamu na utulivu wa dunia.